մի փոքր յետ նայեցէք, գիտեցէք ոչ շատ հեռու անցեալը, համեմատեցէք ներկայի հետ։ Ամենը մի կողմը թողնենք, նայենք միայն թէ ինչ էր գաւառական երիտասարդը տասը տարի սրանից առաջ, և ինչ է նա այժմ։

Նա՝ գաւառացի երիտասարդը՝ մի փտած, թըմրած, բթացած, անգործ մի էակ էր. նա չունէր զարգացողութիւն. նրա համար ամբողջ տիեզերքը ներփակված էր իր շուրջը երևող նեղ տարածութեան մէջ. նա չը գիտէր ինչ ասել է լրագիր, գրականութիւն, ընթերցանութիւն. նա չէր հասկանում ինչ է ընկերութիւն, ընկերի համար աշխատել, հասարակութեան համար ապրել, ազգի կարիքների վրա մտածել, ազգի վէրքերը դարմանելուն ձգտել. մի խօսքով նա ճանաչում էր միայն իր հօր կտակած բռնօթամանը և տէրողորմեան, իսկ եթէ ունէր մեծ ձգտումներ,—այդ Երուսաղէմ գնալը, սուրբ Կարապետի պաս պահելն էր։

Ծնեց «Մշակը». ծնեց և գաւառական երիտասարդի բաղդի աստղը, սթափեցրեց նորան, զարթեցրեց այդ թմրած ուժերը, բռնեց դրա ձեռքից, հանեց իր նեղ շրջանից, դուրս տարաւ, առաջնորդեց դէպի աւելի հեռուն, դէպի ճշմարիտը, դէպի ազնիւը, դէպի իդէալականը։ «Մշակը» տուեց հայ երիտասարդի կոշտացած ձեռքը գրիչ, սովորեցրեց նրան շարժել, նորանով արտայայտել իր սրտի կսկիծը, հոգու բերկրանքը. ներշնչեց գաւառական երիտասարդին այն ոգին, այն զօրութիւնը, որով սա փշրեց իր ոտքերի վրա ծանրացող խաւարից հիւսած շղթաները, պատառեց անզգայութեան պատանը, շունչ առաւ, ոտքի ելաւ, չորս կողմը դիտեց, իրան գննեց և դառն տխրութեամբ իր սիրտը լցրեց. զգաց իրան. ճանաչեց իրան— մի քանի ժամանակ վարանեց, տատանմունքի մէջ էր. բայց և յետոյ գոնէ իր խոր խոր ցաւերը հառաչելուն, անազնիւն ու խաւարը մերժելուն, ճշմարիտը սիրելուն իր մեղանի վերջին շիթը զոհել նա երդուեց։

Այո, սա մի այնպիսի ճշմարտութիւն է, որ ուրանալու համար հարկաւոր է անսահման կամակոր և յանդուգն լինել։ Սա այն ճշմարտութիւնն է, որ ամեն մարդ էլ սրտով կը խոստովանի, բայց գուցէ շատերը ամաչեն խօսքով էլ նոյնը քարոզել, մի գուցէ այդ անկեղծ խոստովանութեան մէջ է նոյն իսկ հէնց իրանց անկումը։

Թիֆլիսցին չէ համակրում «Մշակին»։ Ուղիղ է, որովհետև նրա մէջ ազգային ասպարիզում գործողները «Մշակի» երդուեալ թշնամիներն են. անհատներ, որոնք դէպքերի խաղալիք են, փառասիրութեան գերիներ, եսամոլութեան խնկարկութիւն պահանջող քրմեր։ Նրանք դեռ մանկութեան խանձարուրից սովորել են իրանց ցանկութիւնը յառաջ մղել, իրանց ասածը կատարել։ Նրանք կատարում են ինչ որ ուզում են և ոչ թէ ինչ որ ազնիւ է, ինչ որ ճշմարիտ է։

Դրա հակառակն է գաւառներում. այստեղ գիտեն գնահատել աշխատաւորին, որովհետև իրանք էլ ապրել են մշակութեան օրեր. այստեղ գիտեն որոշել սուտը արդարից, կեղծը-ճշմարտից։ Թող հակառակորդները անազնիւ ճանապարհների դիմեն, թող նրանք «Մշակի» զարթեցրած հարցերը աղճատեն, ծուռ ու մոլար կերպով բացատրեն,—դրանով չեն կարող մոլորեցնել մեզ։ Անցան խաբեբայութեան դարերը, անցան քարոզների ու լոկ խօսքերի ժամանակները. այժմ մարդիկ սովորել են խօսողների քօղը երեսից յետ քաշել, որ խօսողի իսկական պատկերը տեսնեն։ Ով ուզում է վայելել համակրութիւն, թող սովորի պարզ խօսել, ազնիւ լինել, սրտի և բանականութեան աղդածը քարոզել և ոչ թէ ժանգոտ կրքի սև մուրով ծխոտվել և ուրիշներին էլ ծըխոտեցնելու ձգտել։

Վրոյր

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

13 դեկտեմբերի

Կարսի հայ-կաթօլիկները շնորհակալութիւն են յայտնում ախալքալաքցի պարոն Յովհաննէս Տէր-Սարգսեան Մարգարեանցին, նրա համար որ վերջինս տեղական կանցելիարի արքունի ծառայութեան մէջ ունեցած աւելորդ ժամերից օրական մի ժամ ընծայելով մեր ուսումնարանին, պատարագի ձայնագրել եղանակը աշակերտներին բերանացի հաղորդելու ձրիաբար յանձն առեց։ Արդէն այժմ փառաւորապէս երգում են նորաշէն հոյակապ եկեղեցում։ Այս եղանակը՝ բացի ժողովրդին ախորժելի երևալուց, վերցրեց նաև ձայնի չփոթութիւններն ու ներդաշնակային անկարգութիւնները, որ ունեն միշտ մեր եկեղեցական հին եղանակները առանց չափի լինելու պատճառաւ։ Փափաքելի է, որ հայ-կաթօլիկները ամեն տեղ ընդունեն հայկական ձայնագրութիւնը իրենց ուսումնարաններում։

Մեր փոքրիկ ուսումնարանին այս շնորհը անող պարոնը բաւական տհաճութիւններ կրեց իրեն ծանօթ հայ-լուսաւորչականների մի քանի անձինքների կողմից, թէ ինչի կաթօլիկների մօտ շատ երթալ գալ ունի և նրանց հետ կը տեսնվի. մի քանիսը օրերով հետը խօսել անգամ արժան չեն սեպած, մանաւանդ երբ որ լսած են թէ՝ նրանց ուսումնարանումն էլ դասատուութիւն է անում։ Ի՞նչ մահացու մեղք....

Այդ զարմանալի բան չէ, քանի որ Թիֆլիսի միջից կամ շրջակայ հայ ազգաբնակութիւններից Կարս գործով պարապողների շատերից տեսնվեցաւ, որ նրանք, կամ Ռուսաստանի հայերի շատերը, կաթօլիկ հայերի վրա բոլորովին օտար գաղափար ունեն, լաւ ևս բնաւ չունեն. մակաբերելով անկից որ մի օր, երբ հայ-կաթօլիկները ըստ սովորութեան երգելով մի ննջեցեալ տանում էին միմիայն նրանց ուղեկցութեամբ, երգերի վրա ուշադրութիւն դարձնելով իրար տեղեկութիւն էին տալիս թէ լսո՞ւմ էք, որքան էլ ֆռանկ են, էլի մի երկու խօսք հայեվար խառնում են երգերի մէջ, իսկ մնացեալը բոլորն էլ ֆռանկեվար է։ Ահա դժբաղդութիւնը այն տեղն է հասել, որ հայը հային չի ճանաչի. հայը հայի լեզուն չի իմանայ, հայը հային մի լաւութիւն կամ օգնութիւն անելը սրբապղծութիւն է համարում, և որ աւելի ճշմարիտն է, հայի խղճմտանքին դիպչում է ու մինչև անգամ մի հային լաւութիւն անող մի ուրիշ հայի հետ երրորդ հայը խօսել արժան չէ համարում։

Եթէ կողմնակի հայ-հոգևորականութիւնը կրօնասիրութեան հետ ազգասիրութիւն (ուզում եմ ասել հայասիրութիւն) ունենայ, և կամենայ, կարող է վերջ տալ այս դժբաղդութիւններին, հասկացնելով ժողովրդին թէ, ինչ է ա զ գ, ինչ է կ ր օ ն ը. խոստովանում եմ, որ լրագրի կամ բրօշիւրների ձայնը հայ-հասարակութեան շատերի ականջին չէ հասել։

Յ. Գաթէն

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 1 դեկտեմբերի

Նոյեմբերի 10-ին հրաւիրագրով ես կանչված լինելով Երևանի սուդը, տուն, տեղ, ընտանիք երեսի վրա թողած, ճանապարհ եմ ընկնում, որ նշանակեալ ժամանակին ներկայանամ դատաւորին։

Մի և նոյն օրը, հէնց դուրս եմ գալիս գիւղից թէ չէ, Սարիբէգ քեօխվէն իր մանր ու խոշոր չաւուշներով գալիս է իմ դուռը և բ ա տ ա ր է յ ի ձիանոց համար տեղ է պահանջում և մի և նոյն ժամանակ չարչարվում է կոտրել կողպած դուռը։ Այս րոպէին կինս դուրս է գալիս և խնդրում է քեօխվին դուռը չը կոտրել և ցոյց է տալիս աւելի յարմար տեղ ձիանոց համար։ Քեօխվէն իր վաղուցվայ վրէժը ինձանից առնելու համար, չէ լսում կնոջս, կողպած դուռը կոտրում է և հրամայում է միջի հարկաւոր իրեղէնները բոլորը դուրս թափել։ Կինս որպէս տան տէր կրկին և կրկին աղաչում է թէ. «եղբայր մէք փչացնի այդ իրեղէնները, մէք դուրս թափի դրանք, ձիու համար տեղ էք ուզում, ահա մէկ ուրիշը, ինչքան ձի ուզում էք բերէք կապեցէք»։

Այս ժամանակ քեօխվէն դիմում է աւելի անքաղաքավարի միջոցների. հայհոյում է կնոջս և վերջապէս ձեռքից բռնում ու շպրտում է դուռը դարսած փայտերի վրա։ Կինս ուշաթափվում է և սկսում է արիւնհոսութիւն։ Անցնում է 2 ժամ, կինս վիժում է իր երկամսեայ յղութիւնը, ինչպէս և ապացուցեց բժիշկը իր բոլոր հետազօտութեամբ։ Կինս ծանր հիւանդ է և բժիշկը այցելում է։ Գործի եղելութիւնը յանձնված է քննիչին։

Յարգոյ խմբագիր, ով ունի ամուսին և ճանաչում է ամուսնական բարձր պատիւը, նա միայն կարող է մտնել իմ դրութեան մէջ և չափել իմ համբերութիւնը։ Թող Սարիբէգ քեօխվէն իմ դուռը կոտրէր, իմ տունը քանդէր, և իմ բոլոր հարստութիւնը թող տանատակ տար.... ես հազիւ թէ բերան բաց անէի և խօսէի, բայց երբ նա կնոջս է հայհոյել, կնոջս է ծեծել և կնոջս գլուխն է բերել այդ դժբաղդութիւնը, այդ ժամանակ իմ համբերութեան թելը կտրվում է և որպէս տղամարդ ստիպված եմ պաշտպանել իմ ամուսնու պատիւը։ Այո, ամուսնական պատիւը պահանջում է շատ բան անել, բայց ես իմ յոյսս դրել եմ արդար դատարանի վրա և դիմել եմ դէպի անաչառ դատաւորը։ Եթէ այս միջոցն էլ անզօր գտնվեց և չը կարողացաւ պատժել այդպիսի կամակորին, այն ժամանակ ինձ մի բան կը մնայ, այն է ծախել իմ տունն ու տեղը և հեռանալ այդպիսի բռնաւոր քեօխվաների երեսից։—

Խնդրում ենք «Кавказъ» լրագրի մեծ. խմբագրից արտատպել այս փոքրիկ նամակը, մեր քեօխվի քաջագործութիւնները ռուս ընթերցողներին ծանօթացնելու համար։

Վանոյ Եղշատեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Դեկտեմբերի 15-ին Սղնախի շրջակայ գիւղերի վրացի քահանաները ժողով ունէին Բէդէլ աւանում Ս. Նունէի վանքում, որտեղ վճռեցին, թէ իրանց ստանալի 120 րուբլ ռոճիկից, պարտաւորվում են իւրաքանչիւրը տարեկան 15 րուբլ վերադարձնել գանձարանին, խնդրելով կառավարութեանը, որ Սղնախի քաղաքային ուսումնարանում իրանց զաւակների համար բերվի լատինական և յունաց լեզուի մի պրոֆէսոր, որ աշակերտները սեմինարիայում ուսումը աւարտելուց յետոյ միջոց ունենան շարունակել իրանց ուսումը բարձրագոյն դպրոցներում։ Գումարը այսպիսով հասնում է մօտ հազար րուբլու։ Սրա մասին արդէն ուղարկված է խնդիրք էկզարխին։ Խնդրում են նոյնպէս, որ քահանաների որդիքը միշտ առանց արգելքի ընդունվեն քաղաքային դպրոցում»։

—

ՂԱՐՍԻՑ, պ. Նազօր Խուդատեանցից ստացանք 5 րուբլ յօգուտ Վանի սովատանջների։

—

Մեզ խնդրում են տպել հետևեալ յայտարարութիւնը։ «Ռ ո ւ ս ե ր է ն լաւ գիտցող մի հայ է հարկաւոր, նոյնպէս և մի ք ո ւ ր դ ե ր է ն լաւ գիտցող։ Դիմել «Մշակի» խմբագրատունը»։

—

Մեզ գրում են ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ. «Ներկայումս մեր քաղաքում սաստիկ թանգութիւն է տիրում գրեթէ ամեն տեսակ կենսական պիտոյքների, մանաւանդ ամենահարկաւորների վրա։ Օրինակ սպիտակ հացի ֆունտը, որ անցեալ տարի 3—5 կօպէկ արժէր, այժմ 6—8 կօպէկ է, սև հացը, որ առաջ 2 կօպէկ էր, այժմ 4 կօպ., իւղը 32 կ., ոչխարի միս 8 կ., բրինձը 12 կօպ., ձուի հատը 5 կ.։ Թէպէտ քաղաքային վարչութիւնը իր հաշուով սև ալիւր գնեց և բաժանեց հացաթուխների վրա թխելու համար, որպէս զի էժան գնով աղքատներին ծախեն հացը, բայց այս նշանակած $3\frac{1}{2}$ կօպէկ գինն էլ աղքատների համար մի թեթև գին չէ և մեծ զանազանութիւն չունի ամենահասարակ հացից, որ ծախվում է 4 կօպէկով»։

—

Ստացանք ռուսաց «Осколки» պատկերազարդ հրատարակութեան առաջին համար։ Հրատարակվում է Ս. Պետերբուրգում, գեղեցիկ պատկերներով։

—

Ղզլչախչախից մեզ հաղորդում են, որ այն կողմերը թանգութիւն է տիրում կենսական պիտոյքների վրա։ Ալիւրի փութը արժէ 2 ր. 60 կ., գարին 1 ր. 70 կ., իւղի ֆունտը արժէ 50 կ., պանիրը, հասարակը 15 կօպ., երկու ձուն 5 կ., միսը 8 կ., և օրից օր թանգանում է։

—

ԶԱՔԱԹԱԼԻ հայոց հոգևոր ուսումնարանի ուսուցիչ Արշակ Ագապեանց խնդրում է մեզ տպել մեր լրագրում հետևեալ յայտարարութիւնը: «Ներկայ 1880 թւի ապրելի 28-ին վերջ տալով լիակատար թարգմանութեանս հայերէն լեզուով հետևեալ հեղինակութեան „Бесѣда о природѣ, книга для чтенія въ селахъ и деревняхъ, о землѣ, солнцѣ, звѣздахъ, растеніяхъ и животныхъ, съ 24 рисунками, Н. Зобова», պատիւ ունիմ այդ մասին յայտնելու իմ ազգայիններին, որպէս զի ուրիշը ի զուր չը յանձն առնէ թարգմանելու այդ գիրքը։ Շուտով տպագրելու եմ յիշեալ թարգմանութիւնս»։

—

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ գրում են, որ դեկտեմբերի սկզբներում կրկին պատահեցին հրդեհներ Նուխու մէջ։ Օրինակ այրվեցաւ մի մեծ տուն, որի մէջ պատսպարվում էին չորս հայ ընտանիքներ։ Ջրի և գործիքների պակասութեան պատճառով ոչինչ չը կարողացան փրկել խեղճերի ունեցած չունեցածից։ Վնասը հասնում է ե ր կ ո ւ հ ա զ ա ր րուբլու։

—

Մեզ գրում են ՎԱՐԴԱՇԷՆԻՑ որ տէր-Գալուստ քահանան աղքատներին չէ պսակում մինչև որ նրանցից չէ պահանջում մի գումար, որ նրանք անկարող են տալ։ Այդ պատճառով մի քանիսները, աղքատներից նախապատւում են այժմ ապրել իրանց սիրած կնոջ հետ օրինաւոր ամուսնական կապերից դուրս, որովհետև անկարող են վճարել տէր-հօրը նրա պահանջած պսակադրամը։ Աղքատներին տէր-Գալուստը նոյնպէս չէ թաղում մինչև որ նշանաւոր գումար չը ըստանայ մեռելատիրոջից։

—

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ գրում են. «Բանդի այն խուցի մէջ, որտեղ նստած է կալանաւոր Ալէքսանդր Սեւլիկեանց, բժիշկը նորերումս պառկեցնում է մի սարսափելի վարակիչ ցաւով հիւանդին։ Սեւլիկեանցը բողոքում է քանի մի անգամ այդ տմարդի կարգադրութեան դէմ, բայց ի զուր, մինչև որ չէ յայտնում թէ այդ մասին զանգատ է կամենում տալ Կովկասեան կենտրօնական բժշկական վարչութեանը։ Այդ սպառնալիքը միայն ազդում է Նուխու գլխաւորական բժշկի վրա և հիւանդին խուցից հեռացնում են»։

—

Մեզ հաղորդում են ԵՐԵՒԱՆԻՑ, որ ինչպէս լսվում է, այդտեղի պրօգիմնազիայի տեսուչ պ. Վինօգրադով շուտով փոխվում է և նրա տեղը նշանակվում է Թիֆլիսի գիմնազիայի յունարէն և լատիներէն լեզուի մի ուսուցիչ։ Նոյնպէս մեզ հաղորդում են, որ Երևանի պրօգիմնազիայի հայոց կրօնուսոյց Կարապետ վարդապետ Այվազեանը նշանակվել է Շուշու թեմի առաջնորդի փոխանորդ։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ Թ. Մ. պարոնից մի սրտաշարժ նամակ ստացանք, որ «Մեղուի» մի յօդուածին պատասխան է։ Բայց ցաւելով պէտք է ասենք, որ «Մեղուն» իրան իրաւունք է համարում ամեն բանի վրա գրել, ամեն սուրբ գաղափար ծաղրել և անարգել, բայց շատ անգամ անհնարին է լինում նոյն արդէն տպված խօսքերին պատասխանել։

—

ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Բոլոր նշաններից երևում է, որ այս տարի ձմեռը ձիւնով առատ է լինելու և հետևաբար գարնանը հացն էլ առատ է լինելու»։

—

Մեզ գրում են ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԼԻՍԻՑ, որ այդ գիւղի նոր բացված և բացվելի փողոցների համար ոստիկան պ. Փիրումեանց սաստիկ հոգում է և ինքն ամենից առաջ 100 րուբլ ստորագրեց այդ գործի համար։ «Եթէ մի պաշտօնեայ որ իր ռոճիկով է ապրում այդքան է տալիս, ամաչեցնում է թղթակիցը, ուրեմն յոյս ունենք որ մեր հարուստ Յ. Արոյեանց գոնէ 300 րուբլ կը ստորագրէ»։

—

ԴԷՐԲԷՆԴԻՑ մի պարոն գրում է մեզ. «Այստեղի հայոց հասարակութեան մէջ տիրում է մի կատարեալ թմրութիւն, սակայն ի մխիթարութիւն հայերի, կան այստեղ մի քանի անձինք, որոնք եռանդով աշխատում են սթափեցնել հասարակութիւնը իր խոր քնից։ Ուսուցիչ պ. Մելիք-Շահնազարեանցի և մի քանի այլ անձանց աշխատութեամբ հիմնվում է այժմ մեզ մօտ մի մատենադարան, բայց նա զուրկ է դեռ շատ պարագաներից, ուստի մեծ օգուտ կը լինէր մեզ համար, եթէ հայոց հասարակութիւնը առհասարակ օգնութիւն տար այդ նորածին մատենադարանին»։

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են որ այս տարի այդ կողմերում սովի երկիւղ չը կայ։ Այժմ ալիւրը ծախվում է 1 ր. 50 կ., մինչև 1 ր. 90 կ.։ Միւս ուտելիքները բաւական առատ են և միջակ գնով են ծախվում. „Տանս բաւական կորեկ կայ“ ասում է գիւղացին, իսկ կորեկը

թանգութեան կոտրող զէնքներից մէկն է։ Բայց ցախը (փայտը) թանգացաւ, սաժէնը ծախւում է 60 րուբլուց մինչև 70 րուբլ։ Խոտը և գարին ցորենի գնով է ծախւում։

—

Ռուսաց լրագիրները հաղորդում են որ Ս. Պետերբուրգի „Новое Время“ ամէնօրեայ թերթը եկող 1881 թւից կը սկսի հրատարակւել օրը երկու անգամ, այսինքն մի թերթ առաւօտ և մի թերթ երեկոյեան։ „Новое Время“ մեծ թերթ է։ Դա կը լինի առաջին ռուսաց լրագիր որ օրը երկու անգամ կը հրատարակւի։ Արտասահմանում վաղուց է արդէն որ լրագիրներից շատերը օրը երկու անգամ են հրատարակւում, իսկ մեզ մօտ, հայերիս մէջ, խմբագիրը պէտք է իր գրպանից մի քանի հազար րուբլ ընծայի ազգին ամեն տարի, որպէս զի կարողանայ գլուխ բերել շաբաթը հինգ անգամ հրատարակւող լրագիրը։ Եւ դորա համար ստանում է ազգի կըրթեալ, համալսարանական անուանւած, կամ խաւարասէր դատարկաշրջիկ մասի կողմից ամենաստոր հայհոյանքներ, որպէս վարձատրութիւն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՕՇՖՕՐ ԵՒ ԳԱՄԲԵՏՏԱ

Լրագիրների մէջ կարդում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները։ Երբ Ռօշֆօր իր „Intransigeant“ լրագրի մէջ պատերազմ սկսեց Գամբետտայի դէմ, ամենքը ասում էին, որ ,,Ֆրանսիական առիւծը անպատճառ կը յաղթէ այդ կապիկին‘‘։ Այդ մարգարէութիւնը կատարւեցաւ. Գամբետտան սաստիկ հարուած հասցրից Ռօշֆօրին, հրատարակելով նրա նամակը, որով կոմունարների նախկին առաջնորդը և ղեկավարը մերժում է իր մասնակցութիւնը կոմունային և խնդրում է Գամբետտայից միջնորդել Թիէրի առաջ նրա մեղադրական գործը փոփոխելու համար։

Ռօշֆօր այդ նամակի հրատարակւելու միւս օրը երկար բացատրութիւններ տպեց, որոնցով նա յայտնում էր, թէ այդ նամակը գրել է իր պաշտպան Ալբեր Ժօլիի թելադրութեամբ և նամակը գրելուց յետոյ հասկացել էր նրա ունայնութիւնը և խնդրել էր պաշտպանից նամակը այրել։ Ռօշֆօր հաւատացնում է, որ այդ նամակը չէին այրել և այժմ, գտնելով Ժօլիի թղթերի մէջ, յանձնել էին Գամբետտային։ Գամբետտա «Bépublique Française“ լրագրի մէջ բացարձակ յայտնում է, որ նա Ժօլիից ստացաւ այդ նամակը 1871 թ. յուլիսի և անյապաղ ուղարկեցաւ Թիէրի մօտ Ռօշֆօրի օգտին միջնորդելու համար։

Դժւար է իմանալ, թէ վիճաբանողներից ո՞րն է արդար, միայն թէ այդ նամակի հրատարակելը շատ վատ հետևանքներ կունենայ Ռօշֆօրի համար, որովհետև նա կը կորցնի իր ազդեցութիւնը կոմունարների վրա։ Ռօշֆօր իր նամակով ուրանում է կոմունային մասնակցելուց և հաւատացնում է, որ կոմունայի ժամանակ Փարիզի մէջ մնացած խմբագիրներից ինքը միակ էր, որ չը նայելով բոլոր սպառնալիքներին, համարձակւում էր դատապարտել գերիների վերցնելը և կենտրոնական վարչութեան աւերող կարգադրութիւնները։ Կոմունարները այդ գործը Ռօշֆօրին երբէք չեն ների, մանաւանդ որ նա ճշմարիտ է խօսում և կոմունայի ժամանակ նա դատապարտում էր նրա բոլոր չարագործութիւնները։

Այս պօլեմիկը մի և նոյն ժամանակ հետաքրքիր է և այն կողմից, որ նա լոյս է գցում Ֆրանսիական դատարանների անբարեխղճութեան վրա։ Յայտնի է, որ մի ժամանակ կոմունայի պրօկուրօրը հրաման տւեց կալանաւորել և հրացանի առնել Ռօշֆօրին, որովհետև այս վերջինը համարձակւեցաւ դատապարտել առաջինի կարգադրութիւնները գերիների մասին, իսկ բօնապարտիստները, ցանկանալով ազատւել ատելի Ռօշֆօրից, նրա մեղադրական գործի մէջ մոցրել էին և այն, թէ Ռօշֆօր համախոհ էր կոմունայի պրօկուրօրի հետ։ Վերջը Թիէրը հրամայել էր դուրս գցել մեղադրական գործի այդ մասը։

Հետաքրքիր է նոյնպէս և այն խորգութիւնը, որ ինչպէս Ռօշֆօր, նոյնպէս և Գամբետտա չափազանց գնահատում են Լուիզա Միշելի կարծիքը։ Այս վերջինը նոբերում մի նամակ տպեց, որի մէջ նա հրաժարւում է Ռօշֆօրի արարքները քըննելուց, բայց նախազգուշացնում է հասարակութեանը Գամբետտայի որոգայթներից, որովհետև սա „չափազանց անբարեխիղճ և մի և նոյն ժամանակ ճարպիկ մարդ է“։

Այս երրորդ անգամն է, որ Գամբետտա իր թշնամուն յաղթելու համար հրատարակում է նրա նամակը, որ յայտնի չէ, թէ ի՞նչ ճանապարհով է նրա ձեռքը ընկել։ Այդպիսի զէնքի գործածելը անվայել է Գամբետտայի դիրքը ունեցող մի պետական մարդու համար։ Շատերը հաւատացնում են, որ Գամբետտա ունի միւս նշանաւոր հանրապետականներից գրւած այդպիսի նամակներ, որոնց նա պահում է, քանի որ այդ մարդիկ նրա հլու ծառաներն են և որոնք մամուլի կը յանձնւեն, երբ այդ մարդիկ Գամբետտայի դէմ մի բան կանեն։

ԹԻՒՐՔԻԱ

Վիէննայից դեկտեմբերի 15-ից հեռագրում են փարիզի „Temps“ լրագրին հետևեալը։ Թիւրքաց կառավարութեան շրջաբերականը ուղարկւած է դեկտեմբերի 14-ին։ Ասիմ-փաշա յայտնում է չերնոգորիական հարցի վերջնականապէս վճռւելը, որ ցանկալի էր պետութիւնների համար և որ ապացուցանում է Բ. Դրան բարեխղճութիւնը։ Թիւրքաց կառավարութիւնը հաւատացած է, որ այդ գիջումն անելուց յետոյ, եւրօպական պետութիւնները իրաւացի կերպով կը վարւեն իր հետ և կաշխատեն առաջն առնել այն բոլոր նախագիծների, որոնք ընդդէմ են Բ. Դրան շահերին, որովհետև սա ձգտում է իրագործել Բերլինի դաշնագրի բոլոր վճիռները։ Թիւրքիան յունական խնդրի վճռւելուն նոյնպէս նշանակութիւն է տալիս, ինչպէս որ չերնոգորիական հարցին։ Նա յայտնել է իր գիջումների վերջնական սահմանները։ Դեկտեմբերի 3-ի շրջաբերականով Թիւրքիան բաւական մեծ և հարուստ երկիր է տալիս Յունաստանին և այժմ խնդրում է պետութիւններից, որ նրանք դրդեն յունական կառավարութեանը ընդունել նրա առաջարկութիւնը։ ,,Դրանից յետոյ, ասում է Ասիմ-փաշա, յունական կառավարութիւնը կը հնազանդւի Եւրօպայի այդ անփոփոխ վճռին, որովհետև նա էլ պէտք է հոգայ երկու հարևան պետութիւնների բարեկամութեան և հանգստութեան մասին։ Յունաստանի մէջ պատերազմական մեծ պատրաստութիւններ են տեսնւում, փոխառութիւն է անւում զէնքեր և պատերազմական պաշարներ գնելու համար, բոլոր տեղերից յոյն կամաւորներ են հաւաքւում։ Հելլենական մամուլը լիքն է Թիւրքիայի դէմ ուղղւած թշնամական յօդուածներով, որոնք դրդում են ժողովրդին արիւնահեղ պատերազմ սկսել հարևան պետութեան հետ։ Սահմանների վրա կատարւող աւազակութիւնները հետզհետէ մեծ չափեր են ստանում։ Յոյն աւազակների խումբերը անցնում են Թիւրքիայի հողերը և բռնութիւններ են գործում։ Մենք բաւականանում ենք յայտնելով պետութիւններին գործերի այս անբնական դրութիւնը։ Թիւրքիան բոլոր այդ ցոյցերին հանգստութեամբ է վերաբերւում, միայն թէ նա էլ զգոյշ կը լինի և անհրաժեշտ պատրաստութիւնները կը տեսնի։ Բ. Դուռը յարձակողական դիրք չի ընդունի, բայց կը կարողանայ պաշտպանել իր իրաւունքները, եթէ նրա վրա կը յարձակւեն։ Վերջապէս Թիւրքաց կառավարութիւնը ցանկանում է, որ Յունաստանը աւելի խելացի քաղաքականութեանը հետևի և աշխատի վերականգնել բարեկամական յարաբերութիւնները հարևան երկու պետութիւնների մէջ։

ՄԻՋՆՈՐԴ ԴԱՏԱՐԱՆ

Միջնորդ դատարանի մասին գերմանական „Nordd. Allg. Ztg.“ լրագրի մէջ դեկտեմբերի 20-ից տպւած է հետևեալ յօդուածը։ Յոյն-թիւրքական վէճը միջնորդ դատարանի օգնութեամբ վճռելու մասին բանակցութիւնները պետութիւնների մէջ դեռ ևս շարունակւում են և նրանց հետևանքների մասին որոշ ոչինչ չէ կարելի ասել։ Երբ առաջին անգամ այդ միտքը ծագեցաւ, Գերմանիան իր կողմից յայտնեց, որ հազիւ թէ նրան կարելի լինի իրագործել և որ նա դարձեալ այժմեան դըրութեանը կը հասցնի։ Երբ այդ առաջարկութիւնը պաշտօնապէս տրւեցաւ գերմանական կառավարութեանը, այս վերջինը եւրօպական բանակցութիւնների ընդհանրութիւնը պահպանելու համար, յայտնեց, որ ինքը կընդունի այդ առաջարկութիւնը, եթէ կը համաձայնեն միւս պետութիւնները և այն պայմանով, որ ամենից առաջ համաձայնութիւն ստացւի Բ. Դռնից և Յունաստանից, թէ նրանք մտադիր են հըպատակւել միջնորդ դատարանի վճիռներին։ Բացի այդ գերմանական կառավարութիւնը պահանջեց, որ եթէ պետութիւնները համաձայնեն միջնորդ դատարանի վերաբերութեամբ, այնպիսի պայման դնեն, որ հարցը ոչ թէ միաձայն վճռւի, այլ որ չորս պետութիւններից կազմւած մեծամասնութեան վճիռը պարտաւորեցուցիչ լինի միւս երկու պետութիւնների համար։ Առ այժմ անհրաժեշտ է, որ եւրօպական վեց պետութիւններն էլ մի նախագիծ կազմեն և ընդհանուր ոյժերով աշխատեն համաձայնեցնել Յունաստանին և Թիւրքիային, որ նրանք դատարանի վճիռը իրանց համար պարտաւորեցուցիչ համարեն։ Մինչև այս գործը չը կատարւի՝ պետութիւնները դարձեալ անաջողութիւնների կը պատահեն և գուցէ միջնորդ դատարանի վճիռը աւելի էլ անկարելի կը լինի իրագործել, քան թէ Բերլինի կօնֆերենցիայի վճիռը։

,,Temps‘‘ լրագրի Վիէննայի թղթակիցը նոյն հարցի մասին գրում է դեկտեմբերի 19-ից։ Մի քանի օր է, ինչ դարձեալ սկսել են խօսել եւրօպական միջնորդ դատարանի մասին։ Կարելի է հաստատ ասել, որ դրա մասին պետութիւնները բոլորովին չեն բանակցում։ Ինչպէս երևում է, եւրօպական կառավարութիւնները հասել են այն եզրակացութեան, որ եթէ մինչև անգամ Յունաստանը համաձայնի նոր բանակցութիւններ սկսել Թիւրքիայի հետ, նրանք ոչինչ հետևանքներ չեն ունենայ։ Այդ պատճառով ֆրանսիական, գերմանական և աւստրիական կառավարութիւնները աշխատում են մինչև գարունը այնպիսի վըճիռ կայացնել, որ կարելի լինի հաւատացած լինել, թէ երկու կողմերն էլ նրան կհնթարկւեն և այնուհետև բոլոր ոյժերով ազդել Յունաստանի և Թիւրքիայի վրա ենթարկւել այդ վճռին։ Շատ հաւանական է, որ պետութիւնները մեծ փոփոխութիւններ կենթարկեն, ինչպէս Բերլինի կօնֆերենցիայի որոշւած սահմանները, նոյնպէս Թիւրքաց կառավարութեան նշանակածը։ Երևի Յանինա և Մեցօվօ Թիւրքիային կը տան, իսկ Լարիսայի և Պրևէզայի ամբողջ նահանգները Յունաստանին։ Սրանք են եւրօպական կառավարութիւնների առ այժմ վերջնականապէս չորոշւած նախագիծները։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 դեկտեմբերի։ «Правит. Вѣстн.» լրագրի մէջ տպւած է հետևեալ հրամանը. մաքսային հարկը արտասահմանեան աղից փոքրացնել մինչև 20 կ., Արխանգելսկի աղինը մինչև 10 կ. պուդից։ Մուրմանից բերւող աղի ազատութիւնը և Սև ծովի և Ազովի նաւահանգիստներից աղ բերելու արգելելը առաջվայ պէս թողնել։ Յունւարի 1-ից արտասահմանեան բոլոր ապրանքների վրա, բացի Թիւրքիայից, Պարսկաստանից բերւողները և աղը 10 կ. լրացուցիչ մաքսահարկ դնել նախկին հարկի իւրաքանչիւր րուբլու վրա։ Մաքսահարկի շատացնելը վերաբերւում է նոյնպէս և այն ապրանքներին, որոնք մինչև 1881 թ. յունվարը մաքսատնից տարւած չեն լինի։ Առևտրական դօկումենտներից լրացուցիչ հարկ վերցնել, իւրաքանչիւր վկայականից. առաջին գիլդիայից 235 ր., երկրորդից դասակարգերով 5—35 ր., առաջին կարգի գործակալների վկայականներից 10 ր.։ Վկայականների և տոմսակների վերանորոգելու ժամանակամիջոցը շարունակել մինչև փետրվարի 1-ը։ Արդիւնաբերական և առևտրական հիմնարկութիւնների թիւը իւրաքանչիւր վկայականի համար սահմանափակւած է։ Մաքսային պահեստների մէջ ապրանք պահելու վարձը կրկնապատկւում է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 դեկտեմբերի։ Պաշտօնապէս հաղորդւած է, որ կոմս Կապնիստ Մոսկվայի շրջանի ուսումնարանական հոգաբարձու է նշանակւած։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 դեկտեմբերի։ „Голосъ“ լրագիրը հաղորդում է. Չինական գործերին վերաբերեալ բանակցութիւնները որոշ բնաւորութիւն ստացան։ Չինաստանը համաձայն է իր բոլոր երկրի մէջ թոյլ տալ ռուսաց առևտուր։ Սպասում են, որ յունվարի վերջին նոր դաշնագիր կը ստորագրւի։ Այսօր հասաւ Ս. Պետերբուրգ աւստրիական դեսպան կոմս Կալնօկի։

ԴՈՒՐԲԱՆ, 18 դեկտեմբերի։ Բօէրները գրաւեցին Ներքի քաղաքը և շրջապատեցին Կրիւգեր ամրոցը։

ՍՕՖԻԱ, 18 դեկտեմբերի։ Ցանկով հրաժարական տւեց, Սլավէյկիկով ներքին գործերի մինիստրի պաշտօն ընդունեց, Սարաֆով ժողովրդական լուսաւորութեան։

Կ. ՊՈԼԻՍ, 18 դեկտեմբերի։ Ֆինանսների մինիստրին հրամայւած է մի ամսական ռոճիկ պակասեցնել նահանգական և դեսպանատուների թիւրք աստիճանաւորների ռոճիկից։ Բացառութիւն է արւած մայրաքաղաքի աստիճանաւորների համար։

Կ. ՊՈԼԻՍ, 19 դեկտեմբերի։ Բ. Դուռը մի շրջաբերականով մերժում է միջնորդ դատարանի մասին առաջարկութիւնը, իր կողմից էլ ոչինչ առաջարկութիւն չէ անում։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 դեկտեմբերի։ „Journal de St.-Pétersbourg“ լրագիրը հաղորդում է, որ ռուսաց դիպլօմատների և Ցզենգի բանակցութիւնները Ս. Պետերբուրգի մէջ վերջացրած են։ Այժմ սպասում են չինական կառավարութեան վճռին նախագծւած համաձայնութեան մասին։

ԼՕՆԴՕՆ, 19 դեկտեմբերի։ Այսօր մինիստրների խորհուրդ կը լինի։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 դեկտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր. 50 կ., երկրորդ 92 ր. 87 կ., երրորդ 93 ր. 25 կ., չորրորդ 92 ր. 87 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 225 ր., 5 կ., երկրորդ 219 ր. 5 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր., երկրորդ 90 ր. 75 կ., երրորդ 91 ր. կ., ոսկի 8 ր. 6 կ.։ Ռուսաց 1 ր. Լօնդօնի վրա արժէ 24,24 պէնս, ռուսաց 100 ր. Ամստերդամի վրա 126,12 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 212 մարկ 62 պֆ., Փարիզի վրա 263 ֆրանկ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 դեկտեմբերի։ Այսօր ուղևորւեցաւ Վիէննա դեսպան Ուբրի։ Երէկ հասաւ Ս. Պետերբուրգ շվեդացի գիտնական Նորդենշիլդ։

ՓԱՐԻԶ, 12 դեկտեմբերի։ Երէկ երեկոյեան Բլանկի վախճանւեցաւ։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ